

новини від тисяч різних користувачів, що дасть змогу держлісгоспам налагоджувати зв'язки не тільки з українськими постачальниками та покупцями продукції лісового господарства, а й з іноземними.

УДК 630*165.6

Н.О. Волошинова, канд. с.-г. наук – ДЛГО "Рівнеліс"

ПОСТІЙНІ ЛІСОНАСІННІ ДІЛЯНКИ І ПЛЮСОВІ ДЕРЕВА ДУБА НА РІВНЕНЩИНІ

Наводяться результати дослідження з покращення якості насіннєвого матеріалу на лісонасінних ділянках дуба, на яких за загальноприйнятими у лісовій таксації методиками вивчалися лісівничо-таксаційні показники дерев і насаджень.

N.O. Voloshynova – SFEA "Rivnelis"

Permanent afforestations and above-zero oak trees in Rivno region

There are considered results of seedling quality improvement in oak afforestations, where forest valuation indices of trees and afforestations were investigated by general known methods.

Значну територію Рівненщини займають ліси. Тільки ліси Держкомлісгоспу покривають понад 670 тис. га. З них під хвойними лісами – 67,9 %, під твердолистяними – 10,9 % і під м'яколистими – 21,2 % загальної площі. Дубові ліси займають 10 % загальної площі. Середній запас всіх дубових насаджень на 1 га становить 159,8 м³. Більшість дубових насаджень середньовікові (43,8 %), частка молодняків – 35,4 %, пристигаючих – 6,0 %, стиглих і перестійних – 14,8 %. За десять років середній запас дубових насаджень на гектарі збільшився на 39,5 %.

Щоб забезпечити лісгосподарські підприємства Рівненщини високоякісним садивним матеріалом дуба, проводяться значні роботи з лісової селекції і насінництва – створена постійна лісонасіннева база цієї породи (ПЛНБ). У ПЛНБ входять 453,3 га цінних лісових генетичних резерватів дуба звичайного, 118 плюсових дерев, створено 42,5 га лісонасінних та архівно-маточних плантацій. Із цих плантацій архівно-маточна плантація становить 5,0 га і родинні плантації – 9,1 га (Острозький і Клеванський ДЛГ)[3].

На даний час у розвитку лісового насінництва на селекційній основі визначилися два напрямки. Перший базується на розвитку плантаційного насінництва основних лісоутворюючих порід. За основу другого, популяційного напрямку взято насіннєве розмноження кращих плюсових насаджень, генетичних резерватів [1,2]. У теперішній час основною лісонасінневою базою для заготівлі жолудів є постійні лісонасінні ділянки (ПЛНД), які відібрані у нормальних насадженнях дуба. Загальна площа таких ділянок становить 262,9 га. Майже всі ці ділянки природного насіннєвого походження. Деякі з них можуть служити як еталони при створенні нових дібров.

З метою покращення якості насіннєвого матеріалу на лісонасінних ділянках дуба проводяться дослідження. У цих насадженнях закладено 5 проб-

них площ, на яких за загальноприйнятими у лісовій таксації методиками вивчалися лісівничо-таксаційні показники дерев і насаджень. Встановлювали походження насаджень, їх вік, тип лісу і тип лісорослинних умов. За суцільним переліком визначали середню висоту і діаметр, запас деревини, описували пошкодження хворобами і шкідниками, вади стовбурів, крон і деревини, визначали фенологічну форму. Постійні лісонасінні ділянки досліджували у Висоцькому, Лубенському, Клесівському, Острозькому та Сарненському держлісгоспах.

Розподіл дерев дуба за селекційними категоріями з врахуванням фенології показаний у табл. 1. Найбільший відсоток плюсових і нормальних кращих дерев відзначений на постійній пробній площі №3 (ППП) (26,9 %) і найбільше їх тут виявлено у пізньої фенологічної форми (35,7 %), а мінусових – у ранньої (11,5 %). На пробній площі №1 всі дерева виключно пізньої фенологічної форми, значну частину тут становлять дерева як першої селекційної категорії (20,8 %), так і третьої (44,5 %). Найбільше якісних дерев на ППП №2 у пізнього дуба і майже однакове співвідношення мінусових дерев у проміжної та у пізньої феноформ. Ранній дуб у цьому насадженні не виявлений. У насадженні ППП №4 плюсові і кращі нормальні дерева повністю відсутні, більшість дерев тут другої селекційної категорії, але найбільша кількість мінусових дерев відмічена у пізнього дуба (37,5 %) і найменше таких дерев – у проміжного (6,4%). Як і у попередньому насадженні, на ППП №5 найбільше мінусових дерев виявлено у пізнього дуба (75,0 %) і найменше у раннього (30,6 %).

Аналіз даних табл. 1 показує, що найбільше дерев першої селекційної категорії виявлено у дерев дуба пізньої фенологічної форми на постійних пробних площах №№ 3, 2, 1 (35,7; 21,7; 20,8 % відповідно), а мінусових дерев – на ППП №5, 1, 4 (75,0; 44,5; 37,5 %). Найменше мінусових дерев виявлено на ППП №3 у дерев проміжної форми (3,1 %), а на пробній площі №5 – у ранньої (30,6 %).

Отже, на основі досліджень насаджень постійних лісонасінних ділянок встановлено, що в одних умовах росту (свіжі та вологі судіброви) кращі якісні показники можуть бути у дерев дуба ранньої фенологічної форми, в інших умовах – у проміжної або у пізньої форм. На основі аналізу постійних пробних площ у насадженнях лісонасінних ділянок дуба відібрано 2 насадження загальною площею 20,6 га (Сарненський ДЛГ – 5,6 га, Клесівський – 15,0), які зараховано до категорії плюсових.

На постійних лісонасінних ділянках дуба, які розташовані в Рокитнівському, Сарненському, Дубровицькому, Острозькому, Клесівському держлісгоспах ростуть 43 плюсових дерева, які становлять 36,5 % від загальної кількості плюсових дерев області.

Плюсові дерева виділяли двох категорій. До першої категорії належать найвищі за продуктивністю, здоров'ям і якістю стовбурів дерева. За висотою вони перевищують середні показники деревостану не менше, ніж на 10 %, за діаметром – не менше, ніж на 30 % [2,3]. До другої категорії зараховані ті дерева, які за своїми розмірами: а) суттєво не відрізнялись від середніх

дерев, однак мали високоякісні стовбури, або б) значно перевищували середні показники дерев за висотою і діаметром, але мали вади стовбурів і крони – незначну кривизну, гірше очищення від гілок тощо. Визначали і описували такі фенотипові ознаки: діаметр на висоті 1,3 м, висота, довжина очищеної частини стовбура, довжина живої крони, її форма, проекція, тип кори, колір, ступінь тріщинуватості. Для кожного плюсового дерева встановлювали клас росту за Крафтом і селекційну категорію [3].

Табл. 1. Розподіл дерев дуба звичайного різних фенологічних форм за селекційними категоріями на ПЛНД

Місце знаходження пробної площі	№ пробної площі	Фенологічна форма	Тип лісорослинних умов	Кількість дерев, %		
				плюсових і кращих нормальних	нормальних	мінусових
Острозький ДЛГ, Новомалинське л-во, кв. 60, діл. 9	1	пізня	C2	20,8	35,0	44,5
Клесівський ДЛГ, Чабельське л-во, кв. 19, діл. 30	2	проміжна	C3	15,4	74,4	10,2
		пізня		21,7	68,3	10,0
		Загальна		18,6	71,6	10,1
Сарненський ДЛГ, Костянтинівське л-во, кв. 26 діл. 13	3	рання	C3	11,5	77,0	11,5
		проміжна		31,3	65,6	3,1
		пізня		35,7	57,1	7,2
		Загальна		26,9	67,3	5,8
Лубенський ДЛГ, Радивилівське л-во, кв. 25, діл. 8	4	рання	C2	-	81,1	18,9
		проміжна		-	93,6	6,4
		пізня		-	62,5	37,5
		Загальна		-	82,4	17,6
Висоцький ДЛГ, Жаденське л-во, кв. 5, діл. 20	5	рання	C3	2,8	66,7	30,6
		проміжна		-	49,0	51,0
		пізня		-	25,0	75,0
		Загальна		1,0	51,5	47,5

Відбір дерев проведено у грабово-дубових судібровах та грабовій діброві. Відібрано 118 плюсових дерев дуба: в Острівському держлісгоспі – 23 шт., Острозькому – 21, Рокитнівському – 18, Костопільському – 13, Клеванському – 8, Дубровицькому – 8, Соснівському – 10, Сарненському – 9.

Із 118 плюсових дерев 57 дерев (48,3 %) належать до першої селекційної категорії, а 61 дерево (51,7 %) – до другої (табл. 1). Майже всі дерева (117 шт.) ростуть у найбільш поширених лісорослинних умовах – C₂, C₃, лише одне дерево – у свіжій грабовій діброві (D₂). Найбільше плюсових дерев відібрано пізньої фенологічної форми – 49,2 % (58 шт.), 41 дерево (34,7 %) – проміжної форми, решта 19 дерев (16,1 %) – ранньої.

Перевищують середню висоту деревостану до 10 % – 34 дерева (28,8 %), на 10-15 % – 22 (18,6 %), на 16-20 % – 31 (26,3 %), на 21-25 % – 14 (11,9 %), на 26-30 % – 15 (12,7 %), на 31-35 % – 2 дерева (1,7 %).

Найбільше дерев (44,1 %) перевищують середній діаметр деревостану до 30 %, 41,5 % дерев – від 51 до 90 % (табл. 2). У середньому плюсові дерева перевищують середні показники насаджень за висотою на 15,7 %, за діаметром – на 35,5 % [3].

Табл. 2. Характеристика біометричних показників плюсових дерев дуба, %

Тип лісорослинних умов Категорія плюсових дерев	Перевищення: за висотою – чисельник, за діаметром – знаменник			Довжина очищеної частини стовбура – чисельник, довжина крони – знаменник		
	середнє	максим.	мінім.	Середнє	максим.	мінім.
C2	19,5 38,0	32,0 82,6	1,8 5,9	54,6 44,5	71,9 52,8	39,0 27,8
1	19,1 46,9	28,6 82,6	10,0 33,0	55,0 45,1	71,9 52,8	39,0 27,8
п	16,5 24,9	27,2 54,6	1,8 5,9	54,2 42,2	70,6 52,9	40,5 26,5
C3	14,4 34,3	32,1 54,5	2,0 0,5	53,8 41,3	66,7 52,9	43,8 25,0
1	19,1 48,4	28,6 96,3	10,0 30,0	53,1 40,1	66,7 52,9	43,8 25,0
П	10,7 23,1	32,1 54,5	2,0 0,5	54,8 42,2	60,0 52,9	44,4 26,5
D2	28,0 75,0			50,0 31,3		
У середньому	15,7 35,5	32,1 96,3	1,8 0,5	54,4 41,9	71,9 52,9	39,0 25,0

Дерева першої селекційної категорії перевищують середні показники насаджень відповідно на 19,1 і 47,7 %, другої категорії – на 13,6 і 24,0 %.

Плюсові дерева у свіжих судібровах мають дещо більші перевищення за висотою і діаметром (19,5 і 38,0 %), ніж у вологих судібровах (14,4 і 34,3 %). У свіжих дібровах відібрано лише одне плюсове дерево дуба, яке перевищує середні показники насаджень за висотою на 28 %, за діаметром – 75 %. Очищену частину стовбура величиною до 40 % від загальної висоти дерева мають 2,5 % дерев, 41-50-30,5 % дерев, 51-60-45,8 % дерев, 61-70-21,2 % дерев, а відносно довжину крони – величиною до 30 % мають 2,5 % дерев, 31-40-22,9 % дерев, 41-50- 67,0 % дерев, 51-60 % – 7,6 % дерев. У середньому відносна довжина очищеної частини стовбура становить 54,4 %, а відносна довжина крони – 41,9 %. Для дерев I категорії ці показники становлять відповідно 54,1 та 42,6 %, а для II категорії – 54,5 та 42,2 %.

Плюсові дерева використовують для заготівлі живців, закладки з них архівно-маточних та клонових насінних плантацій, а також для збору насіння і закладки з нього родинних плантацій, постійних насінних ділянок, виробничих культур, для вирощування підщеп, для вивчення особливостей успадкування ознак їх вегетативними та насінними потомствами.

Література

- Білоус В.І. Селекція та насінництво дуба. – Черкаси. – 1994. – 266 с.
- Вересин М.М., Ефимов Ю.П., Арефьев Ю.Ф. Справочник по лесному селекционному семеноводству. – М: Агропромиздат, 1985. – 246 с.
- Волошинова Н.О. Селекція дуба на Рівненщині. Дис. на здобуття наук. ступ. канд. с.-г. наук. – Харків, 1999. – 270 с.